

La veu de Maragall a la poesia de Marià Villangómez: una lectura del poema “Ja veus, Déu meu...”

per Marià Torres Torres

El llibre de poesia *Els dies* (1950) de Marià Villangómez marca una nova etapa en la seua trajectòria poètica, resultat d'una nova visió personal del món. Ara aquest món és l'illa, el paisatge de Balansat, una nova poesia sorgida d'una mirada reflexiva cap a la terra, cap a la naturalesa creada; la reflexió que neix damunt el paisatge de Balansat pren un valor universal, a partir del moment que s'hi projecta la vida i l'existència d'un home que se sent part del món creat. El vers s'ha hagut d'allargar per donar cabuda a tota una reflexió sobre la condició humana que viu i respira integrada al cosmos creat (Serra, 1984, 111-123).

Al llarg d'aquestes línies ens proposam seguir les petjades de Joan Maragall, el batec de la seua veu poètica dins els versos del poeta Marià Villangómez; concretarem els paral·lelismes a partir d'una lectura comparada del *Cant espiritual* de Maragall i del poema que comença amb el vers *Ja veus, Déu meu...*, inclòs al recull *Els dies*. Citam els versos de Maragall extrets de l'edició crítica de Glòria Casals (1998, p. 814-815) i els de Villangómez a partir de l'*Antologia poètica* (1969, p. 30-31).

Les circumstàncies personals i les intencions que varen originar el *Cant espiritual* de Maragall i el poema *Ja veus, Déu meu...* de Villangómez varen ser ben diferents, però alhora presenten un fons comú i una expressió poètica semblant. Els crítics coincideixen a analitzar els orígens del *Cant espiritual* com l'expressió de l'entrada a la darrera etapa de la vida del poeta; també és el resultat d'una crisi que ve marcada pel fracàs d'un projecte polític, social i cultural del modernisme (Trias, 1982, 111. Valentí, 1973, 188-240). Pel que fa a Marià Villangómez aquest poema va ser escrit en una nova etapa i una nova situació per-

sonal, que coincideix amb el retorn i el retrobament amb la seua illa natal, amb la seua terra i la seua gent; Villangómez era un home de ciutat, un home que després d'uns anys de formació universitària torna a l'illa i s'instal·la al poble de Sant Miquel de Balansat per exercir de mestre d'escola; si Villangómez hagués

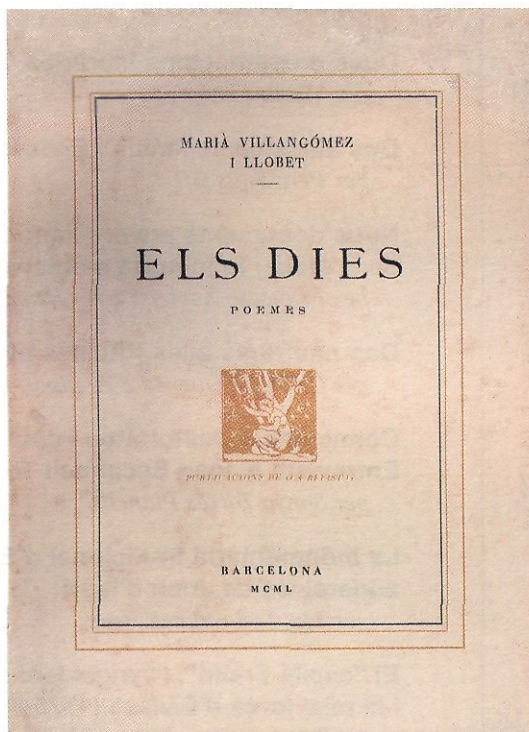
quedat a la ciutat, tal vegada no hauria tingut l'oportunitat de copsar la força del paisatge, del color i de la flaire de la terra que va canviant al llarg de l'any; sens dubte el contacte directe amb la terra i amb els pagesos de Balansat provoquen el desvetllar d'una dimensió humana més pregona, que troba una nova expressió amb la poesia.

De tots és sabut que Villangómez va ser un bon lector de poesia i admirador de l'obra de Maragall. Si el *Cant espiritual* va ser construït a partir del model literari de Goethe (Valentí, 1973, 192 i ss) i del voluntarisme de Nietzsche (Trias, op. cit. 103-140), Villangómez ja comptava amb el model de Maragall i amb els models romàntics i simbolistes francesos, anglesos i alemanys, dels quals aprèn

bona part del llenguatge poètic; no oblidem la productiva i interessant etapa de Villangómez com a traductor de poesia estrangera.

Pel que fa al tema del poema de Villangómez que volem comentar, veig quatre aspectes que guarden relació amb el poema esmentat de Maragall. Si el tema general del *Cant espiritual* és una reflexió de l'home abocat cap a una mort inevitable, *Ja veus, Déu meu...* de Villangómez és una vasta reflexió sobre l'home en acció contemplativa cap al paisatge i la natura; però entre els dos temes veig aspectes paral·lels.

a) L'exaltació de la bellesa i perfecció del món creat. Sens dubte ambdós poemes són l'expressió d'un

sentiment religiós tan panteista com cristià; no és aquesta la primera vegada que hom parla del sentiment religiós en la poesia de Villangómez (vg. Costa, A., 1980, 21). Des del silenci i la tranquil·litat del poble de Balansat el poeta en acció contemplativa del paisatge on viu i habita se sent protagonista quan intueix la bellesa, ara amb majúscules, la Bellesa platònica, la Perfecció, Déu. Si el món que vivim ja és tan formós i perfecte ja ens podem fer una idea de la perfecció de l'altra vida, perquè aquesta només serà una ombra de la realitat que ens espera, aquesta vida *fóra l'ombra del temps que passa*, com deia Maragall; aquesta idea platònica de la bellesa i perfecció de la creació va ser ben treballada i introduïda a la teologia cristiana per sant Agustí. L'actitud contemplativa de Villangómez és indubtable:

*Ja veus, Déu meu, amb quina reiteració, amb
[quina
complaença m'aturo damunt les teves coses.
No saben els meus ulls tancar-se a la llum teva,
Ni el meu palp a les formes, ni el cor a un vague
[somni.*

(vs. 1-4)

b) Déu ha donat al poeta el do dels sentits, que són part de la mateixa creació, part de la perfecció de la criatura humana creada: els ulls, el tacte, el cor. I el concepte de l'ull esdevé peça clau, igual que l'omnipresència de l'ull a la poesia de Maragall, és clau per entendre la força poètica de la imatge: l'ull de Déu creador i l'ull humà coincideixen en el moment de l'acció contemplativa; de què val posseir el sentit de la vista si hom no pot captar la llum de la natura que ascendeix de les coses cap a Déu:

*Hi ha un camí de llum que ascendeix de les coses.
(v. 25)*

c) La solitud. La criatura humana sembla haver estat abandonada, com un nadó abandonat a plena natura. Maragall parlava de la solitud de l'home a l'hora de la mort; Villangómez parla de la solitud de l'home que se sent petit, indefens, distret i encantat davant la natura, enlluernat davant la mateixa força de la llum que manté la natura; no crec que en cap moment el poema de Villangómez pensi en un home que nega l'existència del Creador:

*¿Me'n faràs un retret si oblido aquesta força
creadora i el doll de pregonia embranzida
d'on els estels nasqueren, d'on vénen rius i serres,
les vegetals escumes i l'oreig que les gronxa?
(vs. 5-9)*

Davant la realitat de l'home que se sent perdut i desorientat dins el món creat, el poeta es conforma a poder abraçar la natura il·luminada per Déu:

*Ja veus, Déu meu, amb quina reiteració, amb quina
complaença m'aturo damunt les teves coses.
No saben els meus ulls tancar-se a la llum teva,
ni el meu palp a les formes, ni el cor a un vague somni*

*¿Me'n faràs un retret, si oblido aqueixa força
creadora i el doll de pregonia embranzida
d'on els estels nasqueren, d'on vénen rius i serres,
les vegetals escumes i l'oreig que les gronxa?*

*Jo sóc també el teu fruit, i avall de la fluència
no em sé girar endarrera, distret amb la teva obra.
¿Et sap greu que m'abraci a l'ampla companyia
que ací baix t'obeeix, amb llums del teu incendi?*

*Abocat a les coses moridores, per elles
miro, però, l'empremta dels teus dits que regalen.
Deixa'm estimar un món que estreny amb penes i ombres
tot el bé que jo puc, lluny d'altres mans, entendre.*

*D'aquesta pobra i àvida solitud són la presa
els redossos tranquils que un goig humil oculten.
Basten per a aquests dies els reflexos fugaos,
que alleugen i no apaguen la set inextingible.*

*Oh! ¿Com podré jo heure't per eternal bevenda
i reposar en la teva immensa companyia?
Deixa'm cercar entre el llot i els garfis espinosos
la polsina daurada de què el cor s'alimenta.*

*Hi ha un camí de llum que ascendeix de les coses.
¿Va cap a Tu la fletxa que més amunt és somni?
Perdent-me en una màgia de matinals sospites,
ets, entre jo i el món, oblit i alta presència.*

Mecanografiat original de Marià Villangómez del poema "Ja veus, Déu meu..." inclòs en el llegat que el poeta va fer dels seus documents a l'Institut d'Estudis Eivissencs i que es troba en procés de classificació per part d'aquesta entitat i la Càtedra Alcover-Moll-Villangómez de la Universitat de les Illes Balears.

*¿Et sap greu que m'abraci a l'ampla companyia
que ací baix t'obeeix, amb llums del teu incendi?
(vs. 11-12)*

I el poeta també es conforma amb uns reflexos fugaos per passar aquesta pobra vida de solitud:

*D'aquesta pobra i àvida solitud són la presa
els redossos tranquils que un goig humil oculten.*

*Basten per a aquests dies els reflexos fugaços,
que alleugen i no apaguen la set inextingible.*
(vs. 17-20)

Els sentits ens fan copsar que som part de l'essència creadora, que en termes spinosians, se'n diu que l'home creat és atribut de Déu, part inseparable, part de Déu-Natura. I per això vivim abocats al desig, a la voluntat de ser part de Déu, de voler abraçar l'eternitat: *eterna bevenda, immensa companyia, polsina daurada que alimenta el cor*, com diu Villangómez al poema:

*Oh! Com podré heure't per eterna bevenda
i reposar en la teva immensa companyia?
Deixa'm cercar entre el llot i els garfis espinosos
la polsina daurada de què el cor s'alimenta.*
(vs. 21-24)

d) La limitació com a condició humana. Maragall cita els mots de Protàgoras:

Home só i és humana ma mesura
(v. 30)

I afegeix:

per tot quant puga creure i esperar.
(v. 31)

Amb aquesta resignació o acceptació de la limitació imposada pel propi creador neix al fons de l'home el dubte, l'interrogant de Maragall i també de Villangómez; la mateixa limitació dona dret al dubte com a rebel·lia, a partir del qual es justifica el to col·loquial d'ambdós poemes carregats d'interrogants, sis al *Cant espiritual* i quatre al poema de Villangómez.

Joan Maragall:

a. *¿Amb quins altres sentits me'l fareu veure
aquest cel blau damunt de les muntanyes...?*
(vs. 7-8)

b. *O és que aquest "fer etern" és ja la mort?*
(v. 17)

c. *Mes llavors la vida què seria?
¿Fóra només l'ombra del temps que passa...?*
(vs. 19-22)

d. *Si ma fe i ma esperança aquí s'atura,
me'n fareu una culpa més enllà?*
(vs. 30-31)

e. *Si heu fet les coses a mos ulls tan belles,
Per què acluca'ls cercant un altre com?*
(vs. 35-36)

f. *Ja ho sé que sou, Senyor!, Però on sou, qui ho*
[sap?
(v. 38)

Els interrogants de Marià Villangómez són fàcils de relacionar amb els de Maragall que acabam de veure:

a. *¿Me'n faràs un retret, si oblido aqueixa força
creadora i el doll de pregonia embranzida
d'on els estels nasqueren...?*

(vs. 5-9)

b. *¿Et sap greu que m'abraci a l'ampla
companyia que ací baix t'obeeix, amb llums del teu*
[incendi?

(vs. 11-12)

c. *Oh! ¿Com podré heure't per eterna bevenda
i reposar en la teva immensa companyia?*

(vs. 21-22)

d. *¿Va cap a Tu la fletxa que més amunt és somni?*
(v. 26)

El poema de Villangómez es tanca amb una resolució clara, encara que inclogui el dubte: *Hi ha un camí de llum que ascendeix de les coses* (v. 25), sense tenir la certesa del destí, o millor dit, de la ubicació de la *fletxa que més amunt és somni* (v. 26); tanmateix el poeta segueix perdut *entre la màgia de matinals sospites* (v. 27), i sols Déu s'imposa entre el jo que dubta en l'oblit i el món creat, un Déu que fa de pont entre el poeta que dubta i és alta presència dins el món creat: Déu i home esdevenen necessaris per a interpretació de la creació.

Com a conclusió podem dir que els dos poetes comparteixen una admiració cap als elements de la natura creada, que són font de vida i d'inspiració poètica; aquesta mateixa força que lliga la natura amb Déu és la que fa sorgir la poesia, la paraula viva de Maragall. L'home és un ésser creat amb condició d'ésser limitat, petit i amb condició, i d'aquesta naturalesa en neix el dubte i el dret que exerceixen els dos poetes a reflexionar en veu alta cara a cara amb Déu. Villangómez ens ha deixat escrit un altre "Cant espiritual", seguint la tradició de Lluïl, March, Verdaguer i Maragall. ■

BIBLIOGRAFIA

- COSTA BONET, A. (1980) "El matís religiós en la poesia d'en Marià Villangómez". *Eivissa*, núm. 10, p. 21. Eivissa: IEE.
- MARAGALL, J. (1998): *Poesia*. Edició crítica a cura de Glòria Casals. Barcelona: Edicions de la Magrana.
- RIBAS, P. (2002): *Para leer a Unamuno*. Madrid: Alianza Editorial.
- RIQUER-COMAS (1986): *Historia de la literatura catalana*. Volum 8. Barcelona: Editorial Ariel.
- SALA-VALLDAURA, J. M. (1980): "El goig i l'enyor: sobre la poesia amorosa de Marià Villangómez". *Eivissa*, núm. 10, p. 16-17. Eivissa: IEE.
- SERRA, J. - MARÍ, I. (1984): *La nostra pròpia veu. Literatura d'Eivissa i Formentera*. Eivissa: IEE.
- TRIAS, E. (1982): *El pensament de Joan Maragall*. Barcelona: Edicions 62.
- VALENTÍ FIOL, E. (1973): *Els clàssics i la literatura catalana moderna*. Barcelona: Editorial Curial.
- VILLANGÓMEZ, M. (1969): *Antologia poètica*. Barcelona: Ed. Selecta.